

УДК 37.013

Шубертій Н.Г.¹, Перепелица М.А.²

¹ ст. викладач НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. СН-116 НУ «Запорізька політехніка»

СТИЛІ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Сім'я здійснює вирішальний орієнтаційний вплив на формування особистості: становлення характеру, формування ціннісних орієнтацій, провідних пріоритетів, соціальної зрілості. Сімейні умови, включаючи соціальний стан, рід занять, матеріальний рівень і рівень освіти батьків, значною мірою визначають життєвий шлях дитини. Головними завданнями підліткового віку є набуття ідентичності, усвідомлення себе і свого місця в світі і психологічна сепарація від батьків.

Висвітленню теоретичних і практичних аспектів виховання дітей присвячено багато вітчизняних (Л. Алексєєва, І. Бех, З. Зайцева, О. Киричук, С. Максименко, М. Стельмахович, М. Фіцула та ін.) і зарубіжних (А. Адлер, К. Аронс, Р. Ноттебаум, Є. Россберг, Б. Салліван, Р. Скіннер та ін.) досліджень.

Сімейне виховання – це одна з форм виховання дітей, що поєднує цілеспрямовані педагогічні дії батьків з повсякденним впливом сімейного побуту [1].

Як зазначає А. Острогорський, специфіка використання методів виховання дітей у сімейних ситуаціях обумовлена: підходами до вибору мети і задач виховання, що ставлять перед собою батьки; змінами відносин у стилі

й образі сімейного життя, у морально-психологічному кліматі сім'ї; індивідуалізацією виховання в сім'ї (переважна більшість родин виховує одного-двох дітей); родинними зв'язками і почуттями батьків, інших членів сім'ї і дітей, що можуть приводити до ідеалізації можливостей дітей, перебільшенню їхніх здібностей, достоїнства, вихованості; особистісними якостями батька, матері, інших членів сім'ї, їх духовними і моральними цінностями й орієнтирами; досвідом батьків і їхніх практичних умінь при реалізації комплексу методів з урахуванням віку і психофізіологічних особливостей дітей; особливою чутливістю батьків до кожної дитини: «почуття об'єкту», «почуття міри», «почуття такту», «почуття дотику», «почуття орієнтуру» (Н. Кузьміна, Н. Кухарев) [2].

За результатами психодіагностики сімейних взаємостосунків в родинах підлітків з проявами девіантної поведінки визначено, що більшість опитаних батьків виявили найбільший показник за шкалою авторитарна гіперсоціалізація, підлітки з цих родин проявляють агресивну поведінку. В сімейному вихованні підлітків, які схильні до проявів девіантної поведінки, переважають наступні стильові особливості: гіпопротекція, ігнорування потреб дитини, її нехтування, надмірність вимог-обов'язків, надмірність вимог-заборон, нестійке пред'явлення санкцій (що свідчить про виховання за типом гіпопротекції). Отже, в сімейному вихованні досліджуваних родин переважають такі типи негармонійного сімейного виховання:

- 26% сімей - домінуюча гіперпротекція. У гіпертимних підлітків підвищення заборон посилює реакцію емансипації і обумовлюють гострі афективні реакції екстрапунітивного типу. При психастеничному, сенситивному, астеничному типах акцентуації посилює астеничні риси;

- 24% сімей – гіпопротекція. Таке виховання особливо несприятливе при акцентуації гіпертимного і нестійкого типів;

- 19% сімей – емоційне нехтування. Емоційне нехтування формує і підсилює риси інертно-імпульсивної (епілептоїдної) акцентуації особистості і епілептоїдної психопатії, веде до декомпенсації і формування невротичних розладів у підлітків з емоційно-лабільною і астеничною акцентуацією.

Слід також зазначити, що гіпопротекція як тип сімейного виховання наявний в родинах підлітків, з проявами протиправної, делінквентної поведінки, емоційне нехтування – в родинах підлітків з проявами суїцидальної поведінки і жорстоке ставлення – в родині з наркозалежним підлітком.

Отже, стиль сімейного виховання виступає як узагальнені, характерні, ситуаційно неспецифічні способи спілкування батьків з дитиною, це образ дій стосовно дитини. В рамках даного дослідження виділено такі стилі виховання: авторитарний виховний стиль (в основі – тактика диктату);

демократичний стиль сімейних стосунків (тактика співробітництва); ліберальний стиль (тактика невтручання); потуральний виховний стиль (тактика опіки й безоглядної любові); нестійкий стиль виховання, для якого характерний непрогнозований перехід батьків від одного до іншого стилю ставлення до дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник / Гончаренко С. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
2. Острогорский А.И. Значение семейных отношений в воспитании / А.И. Острогорский, А.П. Плеханов // Школьное воспитание. – 1999. – № 9. – С. 66–70.